

" - - barbariet var som bekant fosterländskt och vi får nog vara glada åt det som våra vördade förfäder stal. Annars hade vi inte haft så mycket att visa upp."

Svensk forskare.

DET FOSTERLÄNDSKA BARBARIET

Svenska krigsplundringar i Tyska Riket under Gustav II Adolf och hans härförare.

Efter slaget vid Breitenfeld gjorde Gustav II Adolf sitt intåg i Thüringens huvudstad, den fria riks staden Erfurt - en sedan gammalt protestantisk ort. Stadens myndigheter fick avlägga trohetsed och de katolska institutionerna förband sig att inte företa sig något skadligt mot svenska kronan. I gengäld utlovades staden skydd för sig och sin egendom. Löftet hölls inte mer än en vecka! Efter det att svenske kungen lämnat staden lät hertig Wilhelm av Weimar bortföra vad som fanns i det rika benediktinerklostret på Petersberget.

Efter slaget vid Leipzig var det fritt fram för "de svenske" mot kejsarens Wien i söder, men Gustav II Adolf valde en annan väg. I stället gick han mot de rika katolska stiftet i sydväst. Här kunde man vänta sig rikt byte! Würzburg var målet. Staden och klippslottet med sina enorma rikedomar föll i svenskarnas händer den 8 oktober 1631.

Sagolika skatter föll nu i plundrarnas händer. Här fanns allt från vin och spannmål till guld- och silverklenoder, tavlor och andra konstskatter, vapen och ammunition. Här gjorde de svenska erövrarna rent hus. Lass på lass gick genom norra Tyskland mot Östersjökusten med allt man tagit i domkyrkan, i klostren, i jesuitkollegiet och i det förnäma furstbiskopliga palatset i Marienburg. I furstbiskopen Julius Echers palats, liksom i jesuitkollegiet, fanns stora litterära skatter, vilka Gustav II Adolf frikostigt, - eftersom det inte kostade honom något, donerade! till Uppsala universitet den 6 november en månad efter överfallet.

Den 8 december 1631 föll staden Oppenheim vid Rehn efter Gustav II Adolfs belägring. Rester av de här rövade biblioteken finns nu i Uppsala universitets bibliotek.

Två dagar senare stod den svenske kungen med sin arme utanför staden Mainz portar. Den 13 december tvingades den olyckliga staden att kapitulera. Svenske kungen tog själv sin boning i kurfursten Anshelm Cassimir von Wambolds slott St Martinsburg. Ett oerhört byte föll i segrarnas händer. Allt som tillhörde de högre katolikerna, kurfurstliga ämbetsmän, ärkebiskopen och andra plundrades totalt. Bostädernas väggar, berättades det, var det enda som blev kvar. De rikhaltiga och förnäma biblioteken tömdes, delvis auktionerades de till och med bort på stadens torg för spottstyvvar. Alla hus som tillhörde det andliga, akademiska och borgerliga ståndet genomsöktes i den skoningslösa jakten på dyrbarheterna. Klostrens och de olika kollegiernas egendom gick samma väg. Som kronan på verket lade svenskarna dessutom en stor brandskatt på den olyckliga staden.

Samma dag staden föll gav Gustav II Adolf order till sin hovpredikant Johannes Matthiae, att för "Chron Schwedens" räkning lägga beslag på alla bibliotek i slottet, i de olika kollegierna, i klostren, i skolorna och bibliotek i plundrade privatbostäder.

I Sverige finns i dag tusentals bokverk av oskattbart värde från den drabbade stadens bibliotek. Stöldgodset som nu kan beskådas i t ex Uppsala eller Skokloster var såväl omfångsrikt som märkligt. I Mainz grundlade för övrigt Nils Brahe d ä genom plundring sin stora boksamling som nu finns på Skokloster. Inom denna samling av värdefulla böcker kan nämnas det bibliotek, som ägts av dekanen vid domkyrkan i Mainz Friedrich von Sickingen. Bland dennes böcker intar 238 band teologi och historia en särställning genom sitt utförande i vita svinskinnsband samt blindpressade och försedda med vackra rösj-inramade ex libris. Åtskilliga av de värdefulla samlingarna, liksom domkyrkoarkivets handlingar, nådde aldrig landet i norr, eftersom fartyget gick till botten i Östersjön.

Vid den tiden för plundringen av Mainz intog en annan svensk avdelning staden Worms. Protokollen berättar här om plundringar av Vårfrukyrkan och av stadens bibliotek.

Den rika staden München var målet för Gustav II Adolf då han våren 1632 tågade mot Bajern, - sätet för kurfursten Maximilian. Alla förväntningar gick i uppfyllelse då staden intogs i början av maj månad. Ett väldigt byte av olika slags krigsförnödenheter, dyrbara konstverk, marmor- och bronsstatyer, dyrbarheter och smycken av guld och silver från konstkammaren, liksom stora myntsamlingar, kläder, dyrbara pälsverk och linne. Allt föll i erövrarnas händer, liksom mängder av kyrkliga inventarier samt inte att förglömma, det sedvanliga svenskyttet, stadens bibliotek med det kurfurstliga i spetsen. Delar av Münchenbytet förvaras på olika svenska museer, så har till exempel Nationalmuseum en oersättlig målning av Lucas Cranach d ä 1537, kallad "Betalingen", som vid stöldtillfället ägdes av kurfursten Maximilian.

Även övriga delar av Bajern fick lära känna kulturskövlarna; klostren och jesuitkollegierna liksom andra förmögenheter plundrades och brandskattades. Gustav II Adolfs medresenärer hertigarna Wilhelm och Bernhard av Weimar och andra tyska furstar i kungens närhet var för övrigt lika aktiva i plundring som svenskarna. Det svenska övertaget i Bajern kom att äga bestånd ända till nederlaget vid Nördlingen 1634 då de tvingades lämna landet, och ingen saknade dem!

I februari 1632 erövrade Gustaf Horn staden Fulda. Jesuitkollegiets lokaler tömdes på allt som gick att bära. Kollegiets rektor har omvittnat, att soldaterna lyckades snoka reda på alla gömställen och bortföra böcker, räkenskapshandlingar och värdesaker.

Svenske befälhavaren Alexander Erskine satte sig fast i den protestantiska staden Erfurt under 1632. Denne, som tydligt var lika litterärt intresserad som andra svenska befälhavare, intresserade sig för benediktinerklostrets stora och berömda bibliotek. Andra kloster i staden utarmades genom kontributioner och plundring. Jesuitkollegiet undergick samma Erskines välsignelse i form av total plundring, i kombination med att folket drevs ut ur lokalerna, - detta trots Gustav II Adolfs

löfte året innan. Många enskilda andliga råkade i samma olycka, då deras bostäder totalt utplundrades av officerare och soldater.

Heiligenstadt, i närheten av Erfurt, led svårt av svenskarnas härjningar. Jesuitkollegiets stora bibliotek var ett av målen då hertig Wilhelm av Weimar gjorde sitt intåg i staden i mars månad 1633. Kollegiet stängdes, jesuiterna utvisades och all egendom togs i beslag. Det skulle inte räcka med detta, senare eller 1640 plundrades staden inte mindre än fem gånger. En del av de stulna bokskatterna från Erfurt och Heiligenstadt har i senare tid identifierats i den del av Magnus Gabriel de la Gardies bibliotek, som hamnat i Uppsala.

Exemplen illustrerar den av svenska historieskrivare omskrutna humana krigsföringen, eller kanske med August Strindbergs ord, "- - - Alla ljuga ju mer eller mindre, antingen genom utelämnande av huvudsak och framhävande av bisak; genom kolorering av fakta, förtigande av viktiga detaljer, ibland i urskuldande avsikt, om det gäller en vän."

- - -

Svenske kungens fall vid Lützen kan ha blivit bekant i Skåne någon gång på nyåret 1633, men här mottogs inte detta med vare sig sorg eller bestörtning. Snarare kände man i nordöstra Skånes socknar en befriande känsla, grundad på minnen från den svenske kungens "krigskonst" inom våra landamären under några blodiga februariveckor Anno 1612, - då svenskarnas kung inledde sin "hjaltebana" genom folkmord i fiendens land - nordöstra Skåne.